

УДК 343.1

Гвоздецький В. Д.

доктор юридичних наук, професор, академік Української академії наук з державного управління, професор кафедри правових природоохоронних дисциплін Навчально-наукового інституту права Національного університету водного господарства та природокористування

Ляш А. О.

кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри відновного правосуддя та приватної детективної діяльності Навчально-наукового інституту права Національного університету водного господарства та природокористування

УГОДА ПРО ПРИМИРЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИЧНОГО ВИРІШЕННЯ

Поглиблення процесів гуманізації та демократизації українського суспільства призвело до якісного оновлення кримінального процесуального законодавства України, зокрема застосування диференційованого підходу до вирішення кримінально-правових конфліктів між особами, які вчинили злочини, що не становлять великої суспільної небезпеки, і потерпілими, спрощення та скорочення процедури кримінального провадження, забезпечення процесуальної економії, зменшення навантаження на суди, надання сторонам угоди самостійно

© Гвоздецький В. Д., Ляш А. О., 2020

© Національний університет «Острозька академія», 2020

-
- Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

вирішувати питання щодо звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим, призначення узгодженого ними покарання, призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням тощо.

Питання впровадження відновного правосуддя у вітчизняне кримінальне судочинство, роль інституту угод у кримінальному процесуальному праві та примирення правопорушника і потерпілого досліджували у своїх працях такі українські і зарубіжні науковці, як Х. Д. Аликперов, І. В. Басиста, Ю. В. Баулін, Є. О. Боковикова, Л. В. Головка, С. В. Давиденко, І. В. Діков, О.О. Дудоров, Н.С. Карпов, Д. Лупеко, В.Т. Малярєнко, Р. В. Новак, В.Т. Нор, О. В. Перепадя, П. В. Пушкар, В.М. Тертишник, І. Тітко, М.І. Хавронюк, Є. Шаблін, В. А. Шкелебей, А. М. Яценко та ін.

Метою цієї статті є аналіз поняття медіації, сутності процесу примирення, ознак, етапів, умов та суб'єктів укладення угоди про примирення, а також окремих норм чинного кримінального процесуального законодавства, що регулюють цей процес.

Запровадження в Україні особливого порядку кримінального провадження на підставі угод відбулось завдяки урахуванню рекомендацій окремих міжнародних правових актів, метою яких є уніфікація законодавства різних держав у сфері впровадження і функціонування інституту угод, забезпечення дотримання прав людини та її основоположних свобод. До таких документів належать: Рекомендація № 6 R (87) 18 Комітету Міністрів Ради Європи «Щодо спрощення кримінального правосуддя» від 17.09.1987 р. [1], Рекомендація № R (99) 19 від 15.09.1999 р. Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо

▪ Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

медіації у кримінальних справах [2], Рамкове рішення Ради ЄС «Про місце жертв злочинів у кримінальному судочинстві» від 15.03.2001 р. [3].

Крім того, в національному законодавстві України враховано практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Зокрема, в ч. 2 ст. 8 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) зазначено, що принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики ЄСПЛ, а в ч. 5 ст. 9 КПК – що кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики ЄСПЛ [4]. Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. передбачено обов'язковість виконання рішень ЄСПЛ у справах проти України та необхідність впровадження в українське кримінальне судочинство європейських стандартів захисту прав людини [5].

В ст. 468 КПК передбачено два види угод у кримінальному провадженні: угода про примирення та угода про визнання винуватості [4]. Ми розглянемо окремі питання запровадження, правового регулювання та практичного вирішення угоди про примирення (медіації) у кримінальному провадженні.

Інститут примирення винуватого з потерпілим набув важливого значення для кримінального судочинства України та інших країн і став невід'ємною частиною низки міжнародних нормативно-правових актів. Позитивно до інституту примирення винуватого з потерпілим ставляться практичні працівники. Зокрема, за даними проведеного анкетування слідчих, адвокатів та суддів у Запорізькій, Дніпропетровській, Одеській, Харківській, Київській областях, позитивне ставлення до інституту примирення сторін у кримінальному процесі виявили 306 (83,15%)

-
- Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

працівників слідчих підрозділів; 418 (93,72%) працівників суду; 436 (76,90%) захисників [6].

Глава 35 КПК, яка визначає особливості кримінального провадження на підставі угод, не наводить легального визначення поняття угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим. Згідно з тлумачним словником В. І. Даля, термін «примирення» означає мирити, припинити ворожнечу, дійти згоди обома сторонами [7, с. 710–711]. Сутність примирення, передбаченого п. 1 ч. 1 ст. 468, ч. 1, 3, 5 ст. 469, ст. 471 КПК, близьке за значенням до основи розв'язання всіх видів конфліктів – консенсусу. В Сучасному тлумачному словнику української мови слово консенсус [лат. consensus] означає відсутність у сторін, що домовляються, заперечень проти пропозицій, висунутих під час переговорів [8, с. 414].

Чинний КПК не містить термінів «медіація» і «медіатор». В Сучасному тлумачному словнику української мови медіація – це посередництво [лат. mediatio], а медіатор – посередник [лат. mediator] [8, с. 469]. В проекті Закону України «Про медіацію» (ст. 1, ст. 20) ці терміни вживаються в такому значенні: медіація – позасудова процедура врегулювання конфлікту (спору) шляхом переговорів сторін конфлікту (спору) за допомогою одного або декількох медіаторів; медіатор – спеціально підготовлений посередник, який сприяє сторонам конфлікту (спору) в його врегулюванні шляхом структурованого переговорного процесу; угода про результати медіації – це укладена у письмовій формі та підписана сторонами медіації домовленість сторін за результатами медіації, що містить спільне рішення сторін медіації про врегулювання конфлікту (спору) та є обов'язковою для виконання сторонами [9].

-
- Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

У наукових джерелах поняття медіації є дискусійним. У запропонованих визначеннях цього поняття є низка однакових елементів. Зокрема, Х. Д. Алікперов під примиренням розуміє відмову потерпілого від будь-яких претензій до особи, яка вчинила злочинне діяння. У свою чергу, таке розуміння сутності примирення притаманне кримінально-процесуальному праву в так званих справах приватного обвинувачення та є прикладом кримінально-процесуального компромісу [10, с. 11]. О. В. Перепадя стверджує, що примирення – це досягнутий мир або порозуміння між особою, яка вчинила злочин, і потерпілим, тобто факт відновленого безконфліктного стану між цими особами. Умовами юридичної дійсності примирення є відшкодування потерпілому матеріальної, моральної або фізичної шкоди, заподіяної злочином, та вчинення інших дій на користь потерпілого [11, с. 8]. Під примиренням Ю. В. Баулін розглядає акт прощення потерпілим свого кривдника, котрий заподіяв йому шкоду, досягнення з ним згоди й миру. Результатом цієї процедури є угода названих осіб, за якою потерпілий не наполягає на притягненні до кримінальної відповідальності винуватої особи, а остання відшкодовує завдані нею збитки або усуває заподіяну шкоду [12, с. 138, 139]. На думку А. М. Ященко, примирення варто тлумачити як належним чином оформлену письмову угоду, юридичний зміст котрої полягає у засвідченні того, що суб'єкт, який вчинив суспільно небезпечне діяння, відшкодував завдані ним збитки або усунув заподіяну шкоду, а потерпіла особа висловила своє задоволення вжитими щодо неї заходами та надала згоду на звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності або на настання іншого кримінального правового наслідку [13, с. 7]. Р. В. Новак, як і О. В. Перепадя, робить наголос на тому, що угода про примирення є своєрідним актом між потерпілим і правопорушником про відновлення

-
- Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

безконфліктного становища. Тому, її закріплення в КПК України дозволяє вирішити проблеми диференціації кримінальної процесуальної форми під час розв'язання кримінально-правових конфліктів як у досудовому розслідуванні, так і в судовому провадженні [14, с. 73]. З аналізу положень глави 35 КПК України Н. Турман дійшла висновку, що угода про примирення – це добровільна угода, яка укладається між потерпілим, підозрюваним чи обвинуваченим за ініціативою даних осіб, змістом якої є перелік дій обвинуваченої особи, спрямованих на найшвидше і повне відновлення прав потерпілого. У будь-якому разі, угода про примирення – це не одностороння заява потерпілого, а взаємна згода сторін на мирне вирішення конфлікту, домовленості стосовно якої здійснювались самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження, так званим медіатором [15, с. 275].

Ознаки угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим Р. В. Новак поділяє на процесуальні та соціально-психологічні. До процесуальних ознак угоди науковець відносить: 1) оптимізацію кримінального провадження; 2) розвантаженість судової системи; 3) доступність [детальніше див.: 14, с. 71–72]. Цей перелік ознак угоди про примирення Н. Турман доповнює ще низкою інших процесуальних ознак [детальніше див.: 15, с. 275–276]. До соціально-психологічних ознак Р. В. Новак відносить: 1) добровільність; 2) конфіденційність; 3) самовизначеність; 4) компенсаційність; 5) захищеність [детальніше див.: 14, с. 72–73].

Проаналізувавши порядок укладення угоди про примирення у кримінальних провадженнях, С. В. Давиденко і Є. О. Боковикова умовно виділити чотири його етапи: 1) етап ініціювання угоди; 2) етап підготовки

-
- Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

та укладення угоди; 3) етап затвердження угоди судом; 4) етап виконання угоди [16, с. 58].

Умови, завдяки яким може бути укладено угоду про примирення, Р. В. Новак класифікує на:

1) суб'єктні – кримінальне правопорушення стосується тільки приватних (особистих або майнових) інтересів конкретної фізичної особи або приватного інтересу юридичної особи, яка не є державним чи комунальним підприємством, установою;

2) категоріальні – угода про примирення між потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення;

3) компенсаційні – підозрюваний чи обвинувачений зобов'язаний відшкодувати шкоду або усунути завдані ним збитки;

4) вольові – сторони угоди про примирення добровільно й за власним бажанням укладають таку угоду;

5) темпоральні – укладення угоди про примирення може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку [14, с. 76–77].

Законом (ч. 7 ст. 469 КПК) передбачено, що слідчий, прокурор зобов'язані проінформувати підозрюваного та потерпілого про їхнє право на примирення, роз'яснити механізм його реалізації та не чинити перешкод в укладенні угоди про примирення [4]. В. А. Шкелебей вважає, що при цьому необхідно складати відповідний протокол ознайомлення сторін на право їх примирення [17, с. 184]. На наш погляд, ознайомлення сторін з таким правом необхідно робити за наявності відповідних підстав і окремо для кожного суб'єкта. Для потерпілого – це момент визнання його

▪ Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

потерпілим у кримінальному провадженні, згідно зі ст. 55 КПК, де передбачено вручення йому пам'ятки про процесуальні права та обов'язки особою, яка прийняла заяву про вчинення кримінального правопорушення. Тобто, процесуального статусу потерпілого особа набуває з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого (ч. 2 ст. 55 КПК). Крім того, згідно з ч. 4 ст. 56 КПК, на всіх стадіях кримінального провадження потерпілий має право примиритися з підозрюваним, обвинуваченим і укласти угоду про примирення. У передбачених законом України про кримінальну відповідальність та КПК випадках примирення є підставою для закриття кримінального провадження. Для підозрюваного – це момент письмового повідомлення про підозру, в якому, відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 277 КПК, передбачено його права. Закон (ч. 3 ст. 276 КПК) також зобов'язує слідчого, прокурора або іншу уповноважену службову особу на прохання підозрюваного після повідомлення про його права детально роз'яснити кожне із зазначених прав [4]. На жаль, з-поміж прав, передбачених ч. 3 ст. 42 КПК, право на примирення прямо не визначено. Тому, ст. 42 КПК доцільно було б доповнити ч. 31 такого змісту: «На всіх стадіях кримінального провадження підозрюваний, обвинувачений має право примиритися з потерпілим і укласти угоду про примирення. У передбачених законом України про кримінальну відповідальність та цим Кодексом випадках примирення є підставою для закриття кримінального провадження» [18, с. 105]. Думаємо, що таке доповнення урівняло б у правах підозрюваного, обвинуваченого з потерпілим. До внесення в КПК запропонованого доповнення доцільно скласти відповідний протокол про ознайомлення сторін з їх правом на примирення, як пропонує В. А. Шкелебей.

- Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

Угода про примирення, згідно з ч. 1 ст. 469 КПК, може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді) [4]. Таким чином, ні сторона обвинувачення (слідчий, прокурор) ні суд (суддя) не мають права брати участь у домовленостях щодо укладення угоди про примирення. Окремі автори дотримуються іншої думки, зокрема, О. О. Дудоров вважає, що ініціатором примирення можуть бути і працівники правоохоронних органів [19, с. 135], а В. А. Шкелебей, крім того, ще й суд [20, с. 119]. Д. Лупеко зауважує, що виключення прокурора з процесу надання допомоги сторонам при укладенні угоди про примирення не є виправданим. Свою позицію автор обґрунтовує тим, що у прокурора як у досудових, так і в судових стадіях процесу є всі необхідні повноваження, організаційні та процесуальні можливості, щоб сприяти проведенню примирних процедур [21, с. 22]. Отже, Д. Лупеко виступає за посилення ролі прокурора при укладенні угоди про примирення.

З такою думкою погодитись не можливо оскільки це може призвести до зловживань посадовим становищем і корупції. Варто також врахувати положення закону щодо можливості укладення угоди про примирення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення де участь прокурора взагалі не передбачена. Тому, можливість ініціювати примирення працівниками правоохоронних органів, зокрема, слідчим, прокурором, а також судом (суддею) викликає певний сумнів. У разі прояву ініціативи з боку слідчого, прокурора, які є стороною обвинувачення, не можна повністю виключити корупційну складову чи

-
- Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

можливість тиску з їх боку, як на потерпілого, так і на підозрюваного (обвинуваченого) залежно від ситуації, що склалась у кримінальному провадженні.

Також не можна погодитися, що ініціатором примирення може бути суд (суддя) з тих же міркувань. Крім того, потрібно враховувати й те, що суд є органом правосуддя, вирішує справу по суті і ухвалює в ній відповідні процесуальні рішення, що належать до його повноважень. При цьому, незалежно від того коли досягнуто примирення, на досудовому провадженні чи під час судового розгляду, суд зобов'язаний переконатися у судовому засіданні, що укладення угоди сторонами є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді (ч. 6 ст. 474 КПК) [4]. Тобто, саме на суд покладено обов'язок з'ясувати, чи не було тиску на суб'єктів примирення і чи дійсно факт примирення є їх добровільним волевиявленням [18, с. 104].

Зміст угоди про примирення має обов'язково включати основні елементи зазначені в ст. 471 КПК, а саме: її сторони; формулювання підозри чи обвинувачення та його правову кваліфікацію із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; істотні для відповідного кримінального провадження обставини, розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строк її відшкодування чи перелік дій, не пов'язаних з відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого, строк їх вчинення; узгоджене покарання та згода сторін на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням; наслідки укладення та затвердження угоди, передбачені статтею 473 КПК; наслідки невиконання угоди; дата її укладення та

-
- Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

підписи сторін [4]. Якщо в тексті цієї угоди їх не включено чи відображено не в повній мірі, це може свідчити про недотримання вимог чинного законодавства, і така угода не може бути затверджена судом.

За бажанням потерпілого та підозрюваного чи обвинуваченого до змісту угоди про примирення можуть бути включені й додаткові елементи. Це можуть бути відомості, що позитивно характеризують особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, її громадську діяльність, сімейний і матеріальний стан та ін.

Крім того, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ в Узагальненні судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод від 22 січня 2014 року, вбачає доцільним наводити у змісті угоди положення щодо ознайомлення підозрюваного чи обвинуваченого з кримінальною відповідальністю, передбаченою ст. 389-1 КК України «Умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості». Слушною є позиція авторів цього узагальнення, які вважають за необхідне акцентувати на цьому увагу обвинуваченого й суду в судовому засіданні під час з'ясування у цієї особи, згідно з п. 2 ч. 5 ст. 474 КПК, чи цілком вона розуміє наслідки укладення та затвердження угод, передбачені ст. 473 КПК [22].

Необхідно також звернути увагу на недолік нормативного положення, що регулює процедуру укладення угод про примирення, з метою його подальшого врегулювання. Так, відповідно до ст. 469 КПК [4] не визначено тієї «іншої особи», яка буде мати право на проведення домовленостей стосовно угоди про примирення, тобто це місце повинна зайняти така процесуальна особа, як посередник (медіатор) між потерпілим та підозрюваним. Законодавцем не було введено в КПК такого процесуального учасника, як медіатор, що гальмує процес розвитку

-
- Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

інституту угод про примирення, оскільки, зазвичай, потерпілий та підозрюваний чи обвинувачений не компетентні в юридичних питаннях та не можуть досягти згоди без втручання незацікавленої сторони. Вважаємо за необхідне перейняти досвід європейських країн (Англія, Фінляндія, Франція) і передбачити такого суб'єкта, як медіатор в кримінальному провадженні України, визначити його права та обов'язки і можливості залучення [23, с.154]. Крім того, не можна оминати увагою Рекомендацію № R (99) 19 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в кримінальних справах, де вказано, що медіація потребує спеціальної кваліфікації і вимагає фахової підготовки та акредитованої освіти, а керівні засади медіації поширюються на будь-яку процедуру, що дає можливість потерпілому і правопорушникові в разі їхньої добровільної згоди, брати з допомогою нейтральної третьої сторони (медіатора) активну участь у вирішенні питань, що виникли в зв'язку з вчиненим злочином [2]. На думку Р. В. Новака, яку ми поділяємо, особа, яка залучається для укладення угоди про примирення повинна володіти достатнім обсягом знань, як юридичних, так і психологічних для належного проведення процедури примирення [24, с. 184].

Також в КПК не врегульовано належним чином питання щодо дотримання принципу презумпції невинуватості особи під час домовленостей про примирення й укладення угоди. Відповідно до ч. 2 ст. 6 Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини кожен, кого звинувачують у скоєнні злочину, вважається невинуватим, поки його провина не буде доведена відповідно до закону [25]. Схожа норма міститься в ч. 1 ст. 62 Конституції України, де зазначено, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному

-
- Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [26]. Тобто на усіх стадіях кримінального процесу діє принцип презумпції невинуватості, а тому укладення угоди про примирення суперечить даному принципу, оскільки особа визнає себе винуватою та зобов'язується відшкодувати шкоду ще до моменту винесення обвинувального вироку. Більш того, у випадку укладення угоди на досудовому розслідуванні суд не досліджує обставини кримінального провадження, а лише перевіряє правомірність укладення угоди, що може призводити до незаконного засудження осіб до кримінального покарання за злочини, які вони не вчиняли.

Особливої уваги суду потребує і те, що при укладенні угоди про примирення може спрацювати суб'єктивний фактор, наприклад, неусвідомлення сторонами в повній мірі негативних наслідків укладення угоди про примирення або здійснення психологічного тиску чи іншого незаконного впливу зі сторони органів досудового розслідування та прокуратури.

Для з'ясування добровільності укладення угоди у разі необхідності суд має право витребувати документи, у тому числі скарги підозрюваного чи обвинуваченого, подані ним під час кримінального провадження, та рішення за наслідками їх розгляду, а також викликати в судові засідання осіб та опитувати їх (ч. 6 ст. 474 КПК). Такий порядок, в основному, забезпечує дотримання вимог, що ставляться до судових рішень – законність, обґрунтованість, вмотивованість і справедливість (ст. 370, ч. 1 ст. 410 КПК) [4], що істотно зменшує кількість поданих апеляцій [27, с. 64].

Під час кримінального провадження у формі приватного обвинувачення мають місце випадки неявки потерпілих під час досудового провадження і в судові засідання, що унеможлиблює встановлення

-
- Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

обставин, що підлягають доказуванню (ст. 91 КПК) і з'ясувати наявність добровільності укладення угоди. Тому, І. В. Діков з метою забезпечення належної участі потерпілого у кримінальних провадженнях даної категорії вважає доцільним визначити наслідки неявки потерпілого і пропонує збільшити розмір грошового стягнення шляхом внесення зміни в ч. 1 ст. 139 КПК такого змісту: «...від 0,5 до 1 розміру мінімальної заробітної плати – у випадку не прибуття на виклик слідчого, прокурора під час кримінального провадження у формі приватного обвинувачення; від 1 до 3 розмірів мінімальної заробітної плати – у випадку не прибуття на виклик слідчого судді, суду під час кримінального провадження у формі приватного обвинувачення» [28, с. 12].

Суд зобов'язаний перевірити угоду на відповідність чинному закону. До умов, які згідно з ч. 7 ст. 474 КПК, є підставою відмови в затвердженні угоди про примирення належать такі: 1) умови угоди суперечать вимогам КПК та/або закону, в тому числі допущена неправильна правова кваліфікація кримінального правопорушення, яке є більш тяжким ніж те, щодо якого передбачена можливість укладення угоди; 2) умови угоди не відповідають інтересам суспільства; 3) умови угоди порушують права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб; 4) існують обґрунтовані підстави вважати, що укладення угоди не було добровільним, або сторони не примирилися; 5) очевидна неможливість виконання обвинуваченим взятих на себе за угодою зобов'язань; 6) відсутні фактичні підстави для визнання винуватості. За наявності зазначених умов, суд відмовляє в затвердженні угоди, а досудове розслідування або судове провадження продовжуються у загальному порядку [4].

Варто звернути увагу на п. 5 ч. 7 ст. 474 КПК, згідно з яким суд зобов'язаний перевірити в судовому засіданні спроможність

▪ Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

обвинуваченого виконати умови угоди і з'ясувати, чи зможе він реально виконати взяті на себе відповідно до угоди зобов'язання, зокрема відшкодувати завдану ним внаслідок вчинення кримінального правопорушення шкоду з огляду на її розмір та строк відшкодування, визначені в угоді про примирення, чи вчинити дії, перелік яких в ній зазначено [29]. В разі очевидної неможливості виконання обвинуваченим взятих на себе зобов'язань суд має відмовити в затвердженні угоди.

Слід погодитись з І. Тітко, що таке положення п. 5 ч. 7 ст. 474 КПК спрямоване на захист як приватного інтересу потерпілого на відшкодування шкоди, так і ряд важливих публічних інтересів, які, безумовно, будуть порушені у випадку скасування вироку у зв'язку з невиконанням обвинуваченим зобов'язань за угодою, на підставі якої такий вирок винесено. До числа державних інтересів автор відносить: а) забезпечення стабільності судових рішень, що є умовою виконання виробленого ЄСПЛ принципу правової визначеності; б) мінімізацію випадків повторного розгляду проваджень, вироки по яких скасовано у зв'язку з невиконанням стороною угоди своїх зобов'язань [30, с. 231–232].

Укладення угоди про примирення може бути умовою звільнення особи від кримінальної відповідальності за ст. 46 КК, згідно з якою потрібна сукупність таких умов: 1) вчинення злочину вперше; 2) вчинення злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості, крім корупційних злочинів; 3) примирення винного з потерпілим; 4) відшкодування завданих особою збитків або усунення заподіяної шкоди [31]. На підставі п. 1 ч. 2 ст. 284 КПК кримінальне провадження щодо такої особи закривається судом [4].

Одним з головних недоліків, на наш погляд, є обмеження права на оскарження вироку суду першої інстанції, який був ухвалений на підставі

▪ Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

угоди про примирення як потерпілим, так і підозрюваним чи обвинуваченим, згідно з положеннями ч. 3 ст. 394 та ч. 3 ст. 424 КПК. Приміром, апеляційне оскарження обвинуваченим, його захисником, законним представником можливе виключно з підстав: призначення судом покарання, суворішого ніж узгоджене сторонами угоди; ухвалення вироку без його згоди на призначення покарання; невиконання судом вимог, встановлених частинами 5–7 ст. 474 КПК, в тому числі нероз'яснення йому наслідків укладення угоди (п. 1 ч. 3 ст. 394 КПК).

Оскарження вироку в апеляційному порядку потерпілим, його представником, законним представником, можливе виключно з підстав: призначення судом покарання, менш суворого, ніж узгоджене сторонами угоди; ухвалення вироку без його згоди на призначення покарання; нероз'яснення йому наслідків укладення угоди; невиконання судом вимог, встановлених частиною 6 чи 7 ст. 474 КПК.

Прокурор також має право на апеляційне оскарження вироку, ухваленого судом на підставі угоди про примирення, але виключно з підстав затвердження судом угоди у кримінальному провадженні, в якому, згідно з ч. 3 ст. 469 КПК, угода не може бути укладена [4].

Тобто, підписуючи угоду про примирення, сторони фактично погоджуються на певні, визначені законом обмеження свого права на оскарження вироку в апеляційному і касаційному порядку.

Таким чином, запровадження Інституту укладення угоди про примирення в Україні свідчить про готовність нашої держави змінювати концепцію кримінального процесу відповідно до європейських стандартів, що зумовить поліпшення становища усіх сторін кримінального провадження. Однак цей інститут потребує подальшого доопрацювання та удосконалення. Переконані, що уведення такого інституту сприятиме

-
- Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

правовому розвитку суспільства задля досягнення європейських стандартів відновного правосуддя.

Список використаних джерел

1. Recommendation № 6 R (87) 18 of the Committee of Ministers to member states concerning the simplification of criminal justice of 17.09.1987.

URL: [http://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykanunteklifi/recR\(87\)18e.pdf](http://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykanunteklifi/recR(87)18e.pdf). [in Eng.] (Дата звернення 14.02.2020 р.).

2. Recommendation No. R (99) 19 of the Committee of Ministers to member States concerning mediation in penal matters of 15.09.1999. URL: <https://rm.coe.int/1680706970>. [in Eng.] (Дата звернення 14.02.2020 р.).

3. Council framework decision of 15 March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings (2001\220\JHA). URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0220&from=EN>. [in Eng.] (Дата звернення 14.02.2020 р.).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print1514025154370967> (Дата звернення 14.02.2020 р.).

5. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини // Відомості Верховної Ради України. 2006. № 30. Ст. 260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (Дата звернення 14.02.2020 р.).

6. Цільмак О. М., Скрябін О. М. Юридично-психологічні аспекти участі адвоката при примиренні обвинуваченого, підсудного з потерпілим у

▪ Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

кримінальному процесі URL: http://www.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/Juftp/2012_1/tsulmak.htm (Дата звернення 14.02.2020 р.).

7. Даль В. И. Толковый словарь великорусского языка : Современное написание : в 4-х т. М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. Т. 3. 1145 с.

8. Сучасний тлумачний словник української мови: 100000 слів / за заг. ред. В. В. Дубічинського. Х.: Школа, 2009. 1008 с.

9. Закон України «Про медіацію» від 19.04.2012 р. №10301-1. Проект URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=43208 (Дата звернення 14.02.2020 р.).

10. Аликперов Х. Д. Освобождение от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим // Законность. 1999. № 6. С. 11–13.

11. Перепадя О. В. Кримінально-правові аспекти примирення між особою, яка вчинила злочин, та потерпілим (порівняльний аналіз законодавства України та ФРН): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. К.: НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2003. 18 с.

12. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія. К.: Атіка. 2004. 296 с.

13. Яценко А. М. Примирення з потерпілим у механізмі кримінально-правового регулювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. К.: Київський національний університет ім.Т. Г. Шевченка, 2006. 20 с.

14. Новак Р. В. Кримінальне провадження на підставі угод в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 19.00.09. Харків: Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, 2015. 214 с.

URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/10850>

-
- Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

15. Турман Н. Поняття та значення угоди про примирення у кримінальному процесі України // Підприємництво, господарство і право. 2017. № 12. С. 273–277.
16. Давиденко С. В., Боковикова Є. О. Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим: проблеми вдосконалення правового регулювання // Форум права. 2018. № 2. С. 56–65.
17. Шкелебей В. А. Угоди про примирення й визнання винуватості у кримінальному процесі України та інших країн: порівняльний аналіз // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2012. № 6. С. 179–188.
18. Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі проблемні питання // Альтернативи вирішення правових конфліктів: матеріали наук.-практ. конф. (27 січня 2017 р.). К.: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2017. С. 103–107.
19. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. К.: Каннон, А.С.К., 2001. 1104 с.
20. Шкелебей В. А. Процесуальні засади звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям та примиренням винного з потерпілим: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. К.: НАВС, 2013. 265 с.
21. Лупеко Д. Участь прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод. Проблеми та перспективи // Вісник прокуратури. 2012. №11 (137). С. 21–25.
22. Узагальнення Вищого спеціалізованого суду України судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод від 22 січня 2014 року URL: <http://zib.com.ua/ru/print/92557->

▪ Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

obobschenie_vssu_sudebnoy_praktiki_osuschestvleniya_ugolovno.html (Дата звернення 14.02.2020 р.).

23. Ляш А. О., Кубрак О. І. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі міркування // Актуальні проблеми досудового розслідування: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф: (Київ, 5 липня 2017 р.). К.: НАВС, 2017. С. 153–157;

24. Новак Р. В. Поняття, зміст і значення угоди про примирення у кримінальному провадженні // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки. Вип. 5. Том 3. 2014. С. 182–186.

25. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Редакція від 01.06.2010. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (Дата звернення 14.02.2020 р.).

26. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Дата звернення 14.02.2020 р.).

27. Шаблін Є. Проблемні питання реалізації потерпілим прав при укладенні угоди про примирення у кримінальному процесі // Вісник прокуратури. 2014. №10 (160). С. 62–71.

28. Діков І. В. Проблеми кримінального провадження у формі приватного обвинувачення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Ірпінь, 2016. 16 с.

29. Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 листопада 2012 р. № 223-1679/0/4-12. URL: <http://www.sc.gov.ua/> (Дата звернення 14.02.2020 р.).

▪ Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

30. Тітко І. Угоди як інститут забезпечення приватного інтересу в кримінальному судочинстві України: окремі питання // Вісник Національної академії правових наук. 2013. № 4 (75). С. 225–233.

31. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.

Гвоздецький В. Д., Ляш А. О.

Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення

Проаналізовано окремі міжнародні правові акти, метою яких є уніфікація законодавства різних держав у сфері впровадження і функціонування інституту угод, забезпечення дотримання прав людини та її основоположних свобод. Звернено увагу на положення чинного Кримінального процесуального кодексу України, інших законів, в яких зазначено, що принцип верховенства права у кримінальному провадженні і кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, передбачено обов'язковість виконання рішень ЄСПЛ та необхідність впровадження в українське кримінальне судочинство європейських стандартів захисту прав людини. Досліджено наукові праці українських і зарубіжних процесуалістів, що стосуються процесу укладення угод про примирення під час кримінального провадження.

Зроблено висновок, що запровадження Інституту укладення угоди про примирення в Україні свідчить про готовність нашої держави змінювати концепцію кримінального процесу відповідно до європейських стандартів, що зумовить поліпшення становища усіх сторін кримінального

▪ Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

провадження. Однак цей інститут потребує подальшого доопрацювання та удосконалення. Переконані, що уведення такого інституту сприятиме правовому розвитку суспільства задля досягнення європейських стандартів відновного правосуддя.

Ключові слова: інститут угод, права людини, основоположні свободи, європейські стандарти, захист, примирення, відновне правосуддя.

Гвоздецкий В. Д., Ляш А. А.

Соглашение о примирении в уголовном производстве: некоторые вопросы правового регулирования и практического решения

Проанализированы отдельные международные правовые документы, целью которых является унификация законодательства разных государств в сфере внедрения и функционирования института соглашений, обеспечение соблюдения прав человека и основополагающих свобод. Обращено внимание на положения действующего Уголовного процессуального кодекса Украины, других законов, в которых отмечено, что принцип верховенства права в уголовном производстве и уголовное процессуальное законодательство Украины применяется с учетом практики Европейского суда по правам человека, предусмотрена обязательность выполнения решений ЕСПЧ и необходимость внедрения в украинском уголовном судопроизводстве европейских стандартов защиты прав человека. Исследованы научные работы украинских и зарубежных процессуалистов, касающиеся процесса заключения соглашений о примирении во время уголовного производства.

Сделан вывод, что введение Института заключения соглашения о примирении в Украине свидетельствует о готовности нашего государства менять концепцию уголовного процесса в соответствии с европейскими

-
- Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право».* 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

стандартами, что приведет к улучшению положения всех сторон уголовного производства. Однако этот институт нуждается в дальнейшей доработке и усовершенствовании. Убеждены, что введение такого института будет способствовать правовому развитию общества и достижению европейских стандартов восстановительного правосудия.

Ключевые слова: институт соглашений, права человека, основополагающие свободы, европейские стандарты, защита, примирение, восстановительное правосудие.

Hvozdeckyi V. D., Liash A. O.

Agreement on conciliation in criminal proceedings: the issue of legal regulation and practical elaboration needs to be resolved

Some international legal acts are analyzed, the purpose of which is to unify the legislation of different states in the field of implementation and functioning of the institution of agreements, ensuring respect for human rights and fundamental freedoms. Attention is drawn to the provisions of the current Criminal Procedure Code of Ukraine, other laws, which state that the principle of the rule of law in criminal proceedings and criminal procedural law of Ukraine is applied taking into account the case law of the European Court of Human Rights. Ukrainian criminal proceedings of European standards of human rights protection. The scientific works of Ukrainian and foreign proceduralists concerning the process of concluding conciliation agreements during criminal proceedings have been studied.

It is concluded that the introduction of the Institute for Conciliation in Ukraine indicates the readiness of our state to change the concept of criminal procedure in accordance with European standards, which will improve the situation of all parties to criminal proceedings. However, this institute needs

-
- Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.

further refinement and improvement. We are convinced that the introduction of such an institution will contribute to the legal development of society in order to achieve European standards of restorative justice.

Key words: institution of agreements, human rights, fundamental freedoms, European standards, protection, reconciliation, restorative justice.

-
- Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>.